

גבולות היחידה: פרק כ"ו פסוקים א'-י"א

נושא היחידה: יצחק בגרר

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 1

כללי:

"מעשה אבות סימן לבנים"¹ – בפרק הזה נראה כמה מעשים שעשה יצחק, שכמותם עשה גם אברהם לפניו. בסיום שלוש היחידות של פרק כ"ו, נציין את השווה בין אברהם ליצחק בטבלה, אך כבר במהלך הלימוד, נשתדל להראות איפה פעל יצחק כמו אברהם או שלא כמו אברהם. אברהם יורד לגרר. השחקנים הראשיים בסיפור הזה הם יצחק ורבקה (ואבימלך). יעקב ועשיו אינם מוזכרים כלל. איפה הם היו? הם כנראה ירדו עם יצחק לגרר. ובזמן שאנשי המקום שאלו על רבקה, יצחק אמר עליה שהיא אחותו, ושבניו הם בנים מאשה אחרת (רמב"ן, פס' ז'). פסוקים א'-ה' יילמדו בעיון. את פסוקים ו'-י"א נספר במילים שלנו, כפי שיוסבר²

פתיחה:

נסתכל במפת הארץ, ונראה לילדים את הנחלים שיש בה - 'ארץ נחלי מים'. ונאמר: בדרך כלל מספיקים המים האלה לשתייה, רחצה וכמובן לחקלאות. ארץ ישראל תלויה בגשם שיורד בה, כי אין בה הרבה נחלים. ואין בה נהרות אדירים כפי שיש בארצות אחרות. קורה שלפעמים לא יורד מספיק גשם, ואז התבואה לא גדלה ואין מספיק מרעה גם לבעלי החיים. נשאל: מה יעשו אנשים הגרים בארץ ללא מים? האם אתם זוכרים מקרה כזה שבו לא היו מספיק מים בארץ? נכוון את השיחה לרעב שהיה בימי אברהם אבינו. ומה אברהם עשה? הוא ירד למצרים. נמשיך להראות במפה את הדרך למצרים (העוברת בגרר). ייתכן שיהיו תלמידים שיזכירו סיפור מהעתיד – גם יעקב ובניו ירדו למצרים בשנות הרעב³. בכל מקרה, רעב לא היה כל שנה ולא כל שנתיים. רעב היה רק פעם אחת בתקופה ארוכה - דבר חריג. היום נלמד על רעב נוסף שהיה בתקופת האבות, חוץ מהרעב שהיה בימי אברהם.

לימוד הפסוקים:

נקרא את פסוק א': היה רעב בארץ 'מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם'. נאמר: התורה עצמה מתארת לנו את הרעב כאירוע חריג. וכבר אנו רואים פה את ההשוואה לתקופת אברהם. גם אצל יצחק וגם אצל אברהם היה רעב.

¹ הרמב"ן בפרק י"ב פס' ו' אומר: 'כל מה שאירע לאבות – סימן לבנים'. הוא מרחיב את הסימן לבנים, למאורעות רחוקים הרבה יותר מאשר מה שקרה לבנו יצחק. אך מסביר שאריכות הסיפור בכל דבר, כגון חפירת הבארות שעליה נלמד בפרק הזה – סימן הוא לבנים. אנחנו נסתפק בהשוואה בין אברהם ליצחק, כאמור, בסוף לימוד הפרק הזה.

² כך לפי המתווה.

³ הירידה למצרים: במצרים יש נילוס, והוא מלא מים כל הזמן. מצרים אינה תלויה בגשם, ולכן בד"כ אין בה רעב. הרעב שהיה בימי יוסף, היה חריג ביותר.

נזכיר מה שאמרנו כבר בפתיחה: אברהם ירד למצרים בגלל הרעב. נשאל: מה עשה יצחק? (התשובה בהמשך הפסוק) – ירד לגרר.

נשאל: למה דווקא לגרר? מה יש בגרר? ייתכן שיהיו תלמידים שיזכרו שאבימלך מלך גרר כרת ברית עם אברהם ועם נינו (=בנו) ונכדו, אז יצחק רוצה ללכת לשם. אבל מה יש בגרר? הרי גרר היא חלק מארץ ישראל. האם אין שם רעב? רש"י: יצחק הגיע לגרר, שהיא תחנה בדרך לארץ מצרים. היה בדעתו של יצחק לרדת למצרים, כפי שעשה אביו. ומה קרה אז?

נמשיך לקרוא את פסוקים ב'-ה': נשאל: האם ירד יצחק למצרים? לא. מדוע? ה' נגלה אליו ואמר לו לא לרדת למצרים. (כל תשובה של התלמידים צריכה להיות מבוססת על הנאמר בפסוק. הם צריכים לעיין ולהקריא את חלק הפסוק שעונה על השאלה.) נשאל: אז מה יעשה יצחק בארץ, אם יש בה רעב? נכון למצוא את התשובה בפסוק ג'. ה' מבטיח ליצחק שיהיה אתו ויברך אותו (ובהמשך, הוא חפר בארות ומצא מים). נקרא שוב קריאה דמומה את פסוקים ג'-ה'. כל תלמיד כותב במחברת. אחר כך נסכם ע"פ מה שיאמרו - מה מבטיח ה' ליצחק?

- הבטחת הארץ – כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל...
 - הבטחת הזרע – והרביתי את זרעך ככוכבי השמים...
 - חזרה על הבטחת הארץ – ונתתי לזרעך את כל הארצות האל...
 - העם שיצא ממך, יהיה דוגמה לכולם – והתברכו בזרעך כל גויי הארץ.
- נשאל: באיזו זכות הובטחו כל ההבטחות הללו? בזכות אברהם ששמע בקול ה' (לבסס בפסוקים!).

- כבר כעת נוכל לסכם חלק מההשוואה בין אברהם ליצחק, ונעשה זאת בעל פה⁴.
- רעב – בימי שניהם. אך השוני – אברהם ירד למצרים, ואילו על יצחק נאסר הדבר, והוא נשאר בגרר.
 - הבטחת הארץ והבטחת הזרע – שניהם קיבלו. וגם ההבטחה שכל עמי הארץ יתברכו בזכות זרעם, נאמרה גם כאן, ליצחק וגם לאברהם ("ונברכו בך כל משפחות האדמה", י"ב, ג').
 - את כל ההבטחות והזכויות ה' תולה באברהם אבינו ששמע בקולו. והנה נראה שגם יצחק שומע בקול ה'.
- פס' ו': 'וישב יצחק בגרר'. ה' ציוה – יצחק מקיים.

⁴ השוואה מסודרת בכתב, נעשה בסוף לימוד הפרק.

את פסוקים ו'–א יקרא המורה או יספר לילדים⁵. יצחק אכן נשאר בגרר. הוא הגיע לשם עם משפחתו: רבקה והילדים, ואולי עם עוד עבדים שהיו לו. לשאלתם של אנשי המקום על רבקה, יצחק אומר עליה שהיא אחותו. נשאל: כמו מי? מה זה מזכיר לנו? ואנו ניזכר בפעמיים שאברהם אמר כך על שרה - גם במצרים וגם בגרר. נמשיך בסיפור: לאחר זמן רב שיצחק שוהה בגרר, הוא כבר לא מפחד שייקחו ממנו את רבקה. אבימלך רואה שיצחק מתנהג עם רבקה כאשתו, ומברר את הדבר עם יצחק. יצחק מסביר את חששותיו. אבימלך מזהיר את עמו לא לפגוע ביצחק ובאשתו. נוסיף את האירוע הזה להשוואה בין אברהם ליצחק. לשניהם, כשהגיעו לארץ אחרת, רצו לקחת את נשותיהם ולהרגם.

הצעות להמחשה:

- עיון במפה כדי להראות את הנחלים בארץ, וכדי להראות את המסע לגרר, בדרך למצרים.

מסרים והפנמה:

- מעשה אבות סימן לבנים.
- יצחק כבר נהנה מזכות אבות שהייתה לו. הבטחות הובטחו לו בזכות צדיקותו של אברהם.
- הבטחת הארץ והבטחת הזרע.

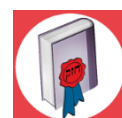
מבט שלם:

יחידת הלימוד הזאת היא הראשונה מתוך שלוש היחידות של פרק כ"ו, העוסקות בקורותיו של יצחק בגרר.

סיכום וסיום:

לסיום חלק זה, נזכיר כי האבות קיבלו, כל אחד בנפרד, את הבטחת הארץ והבטחת הזרע. נבקש מהילדים להעתיק למחברתם את ההבטחות שקיבל יצחק. נדגיש בפסוקים את המילים: זרע, ארץ (בפסוקים ב'–ה' נזכרת המילה 'ארץ' – 5 פעמים, ואילו המילה 'זרע' נזכרת 4 פעמים. זה הרבה במספר פסוקים קטן כל כך). על יצחק, איש האדמה והארץ, נלמד בשיעור הבא.

הרחבות:

מעשה אבות סימן לבנים סיכום מתוך ויקיפדיה

"מעשה אבות סימן לבנים" הוא ביטוי ביהדות שמשמעותו: מה שקרה לאבות, לא קרה רק להם באופן אישי, אלא נעשה להם כדי להוות תחילת ביצוע של מה שנגזר על בניהם, הן לטוב הן למוטב.

⁵ יש גם אפשרות לקרוא את כל הפסוקים ברצף ולשאל את התלמידים אם הם זוכרים מקרה דומה שלמדנו עליו בחומש.

הפתגם מבוסס כנראה על דברי חז"ל בבראשית רבה: "אמר לו הקב"ה (לאברהם): שב, אתה סימן לבניך!".

הרמב"ן בפירושו על ספר בראשית מרחיב את עיקרון זה לכלל, שעל פיו הוא מפרש את כל מעשי האבות שבתורה, ושם הוא כותב: "כל מה שאירע לאבות - סימן לבנים", ובמקום אחר: "לא נפל מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים..." על פי הרמב"ן, מעשי האבות מלמדים אותנו בשלושה רבדים שונים:

האבות מלמדים אותנו כיצד להתנהג במצבים מסוימים, מתוקף היותם אבות האומה.
ה' קובע את עתיד הבנים על פי מה שקרה לאבות.
מעשיהם של האבות יוצרים את עתידם של בניהם.
אף שהרמב"ן לא ניסח את כללו כך, השתמשו בכלל זה פרשני מקרא יהודיים רבים אחריו, ולימים התגלגל שמו לביטוי המצוי בימינו: 'מעשה אבות - סימן לבנים'. הפעם הראשונה שהוא מופיע בצורה זו היא בפירוש המהרש"א לתלמוד הבבלי.